

ISSN 2729-9767

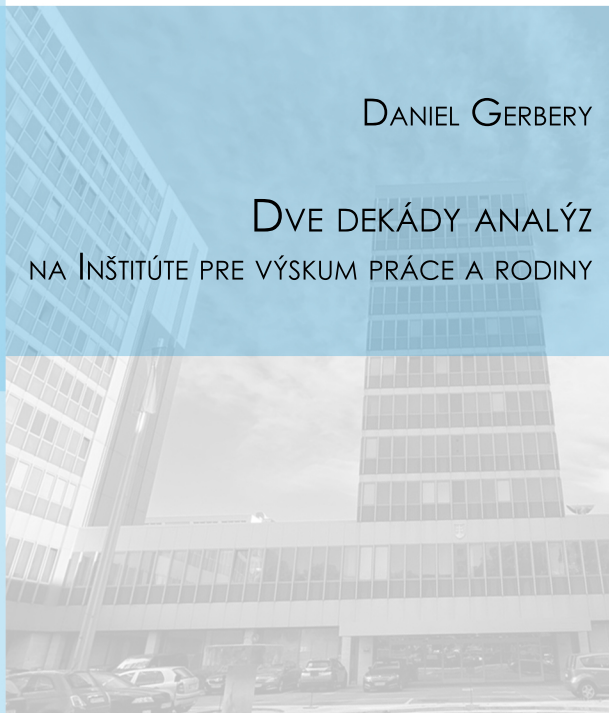
Inštitút pre výskum
práce a rodiny

BULLETIN IVPR

NOVEMBER - DECEMBER 2024
VOL 5 ISSUE 11-12

DANIEL GERBERY

DVE DEKÁDY ANALÝZ
NA INŠTITÚTE PRE VÝSKUM PRÁCE A RODINY

INŠTITÚT PRE VÝSKUM PRÁCE A RODINY
2024

Dve dekády analýz na Inštitúte pre výskum práce a rodiny

Daniel Gerbery

Doc. Daniel Gerbery, PhD. je vedecko-výskumný pracovník na Inštitúte pre výskum práce a rodiny. Výskumne sa zaoberá chudobou, sociálnym vylúčením, rodinnými politikami, sociálnymi nerovnosťami.

Obsah

Úvod	3
Krátky pohľad na históriu	3
Profilové témy a špecifickosť analytického zamerania	6
Ďalšie aktivity	8
Namiesto záveru	9
Literatúra	14

Úvod

Inštitút pre výskum práce a rodiny (IVPR) patrí k dôležitým aktérom aplikovaného sociálneho výskumu na Slovensku. Nadväzujúc na bohaté dedičstvo jeho predchodcov už dve desaťročia prináša analýzy v oblasti sociálnej a rodinnej politiky, trhu práce, životných podmienok zraniteľných skupín, ako aj pracovných podmienok a bezpečnosti práce. IVPR pôsobí ako príspevková organizácia Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR, s ktorým každoročne uzatvára kontrakt definujúci analytické úlohy. Popri kontrahovaných činnostiach IVPR vyvíja aj ďalšie aktivity, či už v oblasti výskumu, vzdelávania alebo podpory ochrany zraniteľných skupín.

Cieľom tohto textu je v krátkosti predstaviť pôsobenie IVPR počas dvoch desaťročí, ktoré je „na scéne“, a zároveň ukázať fundamenty, na ktorých jeho pôsobenie stojí. Na nasledujúcich stranách predstavíme inštitucionálny vývoj IVPR, profilujúce témy a agendy a ich obmeny v čase, ako aj prehľad ďalších kľúčových angažmánov. Všetky tieto aktivity spája snaha vytvoriť podmienky pre verejné politiky založené na dôkazoch a empirickej evidencii a poskytovať spätnú väzbu na existujúce programy, opatrenia, alebo strategické prístupy. Na záver textu ponúkame reflexiu pôsobenia IVPR od manažérov IVPR, ktoré boli a sú prítomné pri dôležitých formatívnych momentoch jeho vývoja.

Krátky pohľad na históriu

Vznik IVPR sa datuje k 1. septembru 2003, keď Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny (MPSVR) zriadilo Stredisko pre štúdium práce a rodiny ako nástupnícku organizáciu troch inštitúcií: Medzinárodného strediska pre štúdium práce a rodiny; Výskumného ústavu práce, sociálnych vecí a rodiny; a Výskumného a vzdelávacieho ústavu bezpečnosti práce. Každá z nich mala špecifickú agendu, dôvod existencie (vzniku) i odbornú a metodologickú profiláciu, takže ich spojenie viedlo k vytvoreniu multi-žánrového výskumného inštitútu.

Medzinárodné stredisko pre štúdium práce a rodiny vzniklo uznesením Vlády SR zo 16. júna 1992 a od septembra 1993 fungovalo ako príspevková organizácia Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. Podľa zakladajúcej listiny, jeho vznik bol „*vyjadrením záujmu vlády o dlhodobé riešenie problematiky rodín v domácom i zahraničnom kontexte, využívajúc poznatky národných i medzinárodných komparatívnych výskumov rodiny a štátnych rodinných politik predovšetkým európskych krajín. Zároveň šlo o konkrétny príspevok Slovenska k Medzinárodnému roku rodiny (1994) vyhlásenej Organizáciou spojených národov (OSN).*“ Hoci sa tieto dôvody môžu dnes javiť ako príliš ploché, respektíve málo štruktúrované, faktom zostáva, že

Medzinárodné stredisko pre štúdium rodiny sa rýchlo etablovalo ako vedecko-výskumná inštitúcia, ktorá začala aktívne pokrývať dovtedy málo viditeľné témy v oblasti výskumu rodiny, zosúladovania práce a rodinného života, rovnosti príležitostí mužov a žien, implementácie Dohovoru o právach dieťaťa a pod. Na jeho pôde vznikli prvé výskumy rodovo podmieneného násillia, ucelené komparatívne analýzy rodinného správania v strednej Európe, či komparatívne analýzy rodinných politík a politík zameraných na deti v predškolskom veku. Najmä výskum v oblasti demografie, rodinného správania a zosúladovanie práce a rodinného života bol v tomto období poznávacím znakom strediska a urobil z neho rešpektované výskumné pracovisko. Strategické smerovanie celého výskumu v oblasti rodiny, demografického vývoja, rodinného správania, rodinnej politiky, ako aj jeho reálnu implementáciu formovala Jarmila Filadefiová, kľúčová postava slovenskej sociológie rodiny a rodových analýz, ktorá svojimi analýzami položila základné štandardy v danej oblasti a ovplyvnila viaceré generácie vedcov a vedkýň.

Súčasťou aktivít Medzinárodného strediska pre štúdium rodiny bolo budovanie databázy národných a medzinárodných údajov o rodine, ako aj knižničného fondu. Nešlo o banalitu, ale o systematické budovanie informačných zdrojov, z ktorých v tom čase benefitovala odborná i laická verejnosť. Pôsobenie strediska malo aj dôležitý medzinárodný rozmer. Ten spočíval nielen v zapájaní sa do medzinárodných projektov (čo vo vtedajšej dobe ešte stále nebolo v aplikovanom sociálnom výskum úplne štandardom), ale aj v inštitucionalizácii jeho postavenia v medzinárodnom prostredí. Koncom roku 1996 zástupcovia vlády SR a Sekretariátu OSN podpísali Memorandum o porozumení medzi Vládou Slovenskej republiky a OSN na podporu rodiny prostredníctvom Medzinárodného strediska pre štúdium rodiny. Tento dokument posilnil formovanie strediska ako centra výskumných a vzdelávacích aktivít v regióne strednej a východnej Európy.

Druhou výskumnou inštitúciou, na pôde ktorej vznikol IVPR, bol Výskumný ústav práce, sociálnych vecí a rodiny. Šlo o ústav s veľmi bohatou históriou, ktorá siaha až do roku 1974, keď bol vytvorený Československý výskumný ústav práce a sociálnych vecí, ktorý mal hlavné sídlo v Bratislave a pobočku v Prahe. Šlo o ústav s pôsobnosťou v celom vtedajšom Československu, ktorý sa zameriaval na oblasť práce, analýzu miezd a témy súvisiace so sociálnou politikou. V roku 1984 bol zriadený Výskumný ústav sociálneho rozvoja a práce, ktorý sa popri analýzach sociálneho zabezpečenia a práce zamerával na ich širší kontext – konkrétne na výskum životnej úrovne a spôsobov života. Po roku 1989 došlo logicky k viacerým zmenám, pričom organizačné zmeny názvov boli asi tým najmenej podstatným bodom. V roku 1991 došlo k premenovaniu na Výskumný ústav práce a sociálnych vecí, pričom táto organizácia stále zostávala v štruktúre Federálneho Ministerstva práce a sociálnych vecí a stále s geografickým pokrytím celého Česko-Slovenska. Zásadne sa zmenilo tematické zameranie výskumov, ktoré sa začali

orientovať na vyhodnocovanie dopadov ekonomických a sociálnych reforiem a analýzy nevyhnutné pre prípravu novej legislatívy pre oblasť sociálnej politiky, trhu práce, pracovných vzťahov, miezd a regulácie profesií. Ďalšia výrazná zmena prišla so vznikom Slovenskej republiky. Nový Výskumný ústav práce, sociálnych vecí a rodiny bol zriadený už slovenským Ministerstvom práce a zameriaval sa na všetky tie oblasti z jeho portfólia, ktoré vyžadovali výskumné podklady - z veľkej časti šlo o tematickú replikáciu federálneho výskumu (mzdy, trh práce, sociálna politika, ...), avšak s fokusom na adjustáciu v novovytvorených podmienkach malej otvorenej ekonomiky, ktorá prechádza zásadnou tranzíciou. Vyššie uvedené informácie ukazujú, že volanie po politikách založených na empirickej evidencii nie je úplné novum, charakteristické pre súčasnosť, ale že bolo súčasťou uvažovania o nastaveniach politik úž v dávnejšej minulosti. Nie vždy a nie všade, ale inštitucionálna história výskumných ústavov ukazuje, že tu bol záujem o spoznanie kontextu, do ktorého smerovali verejno-politické intervencie.

Treťou inštitúciou, ktorej profilácia ovplyvnila novovzniknutý IVPR, bol Výskumný a vzdelávací ústav bezpečnosti práce. V porovnaní s vyššie spomenutými pracoviskami mal iné výskumné ukotvenie, čo sa týkalo tak obsahu ako i metód. Avšak hoci pôvodne bol bližšie technickým a prírodným vedám, neskôr sa do jeho činnosti dostali aj témy sociálno-psychologického výskumu ako aj výskumy pracovných podmienok nazerané v širšej spoločenskovednej perspektíve. História ústavu začala už v roku 1954, keď vznikol – na popud Ústrednej rady odborov – Výskumný ústav bezpečnosti práce, ktorého primárnym zameraním boli výchovno-vzdelávacie aktivity a popularizácia tém súvisiacich s bezpečnosťou práce a výskum bezpečnosti práce, najmä v oblasti stavebníctva, pôdohospodárstva, či v drevospracujúcom priemysle. Výskumné aktivity boli naplno inštitucionalizované v roku 1974, keď bol ústav zaradený medzi vedecko-výskumné pracoviská štátu. V roku 1976 sa ústav stal súčasťou štátneho systému „vedecko-technických a ekonomických informácií“ a v roku 1979 bol poverený funkciou „vedúceho pracoviska vedecko-technického rozvoja“ v oblasti bezpečnosti práce.

Jeho pôsobenie malo aj medzinárodný rozmer. V roku 1992 bol ústav definovaný ako Národné informačné stredisko Medzinárodnej organizácie práce a zároveň sa (opätovne) posilnil dôraz na vzdelávaciu činnosť, čo sa prejavilo aj zmenou názvu na Výskumný a vzdelávací ústav bezpečnosti práce. Ústav sa stal na území SR jedinou špecializovanou inštitúciou, ktorá vykonávala výskum bezpečnosti práce, technológií, pracovného prostredia, pracovných podmienok, psychologických a ekonomických aspektov práce. Súčasťou výskumov bolo určovanie štandardov, kritérií, ktoré slúžili ako referenčné rámce pre nastavovanie pracovných podmienok i ich posudzovanie. Vzdelávacia činnosť sa orientovala nielen na prípravu expertov v danej oblasti, ale aj tvorbu ucelených vzdelávacích programov a poradenstva.

Spojenie uvedených troch organizácií pod jednou strechou bolo vzhľadom k ich rôznorodosti a inštitucionálnej histórii neočakávaným krokom. Veľká miera diverzity sa mohla stať buď zdrojom napätí a konfliktov alebo zdrojom synergie a spolupráce. Príbeh IVPR ukazuje, že to bola tá druhá, pozitívna trajektória. Po určitom čase – čo dokladajú aj výročné správy IVPR – došlo k prirodzenému prelínaniu a formovaniu spoločných analytických perspektív na celý rad tém, ktorými sa Inštitút zaoberal. Tieto tematické orientácie priblížime v nasledujúcej časti.

Súčasná organizačná štruktúra IVPR pozostáva z viacerých prvkov.¹ Výskumný úsek dopĺňa ekonomický úsek, úsek Koordinačno-metodického centra, vzdelávací úsek a dva národné projekty („Podpora a profesionalizácia odborných kapacít v oblasti sociálneho začlenenia“ a „Prevenencia a eliminácia násillia a sociálneho vylúčenia prostredníctvom národných liniek pomoci“).

Profilové témy a špecifickosť analytického zamerania

Tri základné tematické profily, ktoré IVPR obsahlo pri svojom konštituovaní, sa týkali i) výskumu rodiny, rodinných politík, demografického a rodinného správania, rodovej rovnosti, rodovo podmieneného násillia a výskumu chudoby a sociálneho vylúčenia; ii) výskumu trhu práce, politík zamestnanosti a aktívnych opatrení na trhu práce, sociálnej ochrany a sociálnych služieb (so silným zameraním na osoby so zdravotným postihnutím); iii) výskumu bezpečnosti práce, pracovných podmienok a zdravia. Tento základ však čoskoro expandoval a v súčasnosti IVPR pokrýva veľkú varietu tém, z ktorých spomenieme tie najdôležitejšie.

Analýzy trhu práce a jeho inštitucionálnych a regulačných rámcov boli agendou dlhodobou, no nový impulz dostali najmä v nultých rokoch dvadsiateho prvého storočia, a to v súvislosti s reformou Zákona o službách zamestnanosti a nastavením aktívnych opatrení trhu práce, so zmenami Zákonníka práce, ale aj v súvislosti s celkovým vývojom na trhu práce. Expertky IVPR pracovali na analýzach atypických foriem práce, pracovno-právnych vzťahov a predovšetkým na analýzach dlhodobej nezamestnanosti, ktorá v tých časoch predstavovala signifikantný sociálny a ekonomický problém, a analýzach aktivizačných prístupov. Pod hlavičkou trhu práce patrili aj analýzy minimálnej mzdy a vyjednávania o minimálnych mzdách. S personálnym posilňovaním IVPR sa zásadne posilnil výskum zamestnávania osôb so znevýhodnením. A to pretrvalo až do súčasnosti, hoci vo variabilnejšej podobe, zahŕňajúc analýzy služieb a kompenzácií pre osoby so

¹ https://ivpr.gov.sk/wp-content/uploads/2024/09/schema_IVPR_od_1_9_2024.pdf

zdravotným znevýhodnením. V súčasnosti sa pozornosť zameriava najmä na rôzne aspekty poskytovania služieb zamestnanosti.

Výskum životných a pracovných podmienok osôb so zdravotným znevýhodnením a ich pozície v systéme sociálnej politiky sa stal dôležitou súčasťou identity IVPR. Expertky IVPR poskytovali nielen empirickú evidenciu, ale aj metodologické usmernenia pri narábaní s pojmami/konceptmi, či podklady pre prípravy strategických materiálov Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny. Výraznú stopu zanechali najmä v témach neformálneho opatrovania a kvality sociálnych služieb. V tomto smere pôsobil IVPR ako game changer, keď tieto dôležité témy koncepčne i empiricky predpripravil pre verejnú politiku. To isté platí aj pre štandardy sociálnych služieb a na to nadväzujúce opatrenia a aktivity. Viaceré verejno-politické opatrenia v tejto sfére sú výsledkom aj analytickej práce expertiek IVPR.

Chudoba a sociálne vylúčenie sú ďalšou „erbovou“ témou IVPR. Ešte v počiatočných rokoch boli realizované výskum chudoby jednorodičovských rodín a predovšetkým vlastný empirický výskum medzigeneračnej reprodukcie chudoby. Od roku 2005 IVPR pravidelne analyzuje dáta zo zisťovania EU-SILC, poskytujúc tak v pravidelných intervaloch Ministerstvu práce, sociálnych vecí a rodiny hĺbkové vhľady do štruktúry, foriem a dynamiky chudoby. Od samotného počiatku je na IVPR prítomná potreba pomáhať zlepšovať životné podmienky v marginalizovaných rómskych komunitách. Experti a expertky z IVPR participovali na prvých výskumoch životných podmienok marginalizovaných komunit realizovaných pod hlavičkou UNDP v Bratislave. Neskôr, popri viacerých iných aktivitách, boli kľúčovými osobami pri realizácii Atlasu rómskych komunit.

K profilujúcim témam, ktoré silno rezonujú v laickej i odbornej verejnosti a ktoré sú dlhodobo kľúčovou agendou IVPR, patrí rodovo senzitívny výskum rodiny, rodinnej politiky a výskum rodovo podmieneného násillia. IVPR sa dlhodobo a opakovane venuje jednorodičovským rodinám, rodinám s deťmi v predškolskom veku a ich potrebám, ako aj otázkam zosúladovania pracovného a rodinného života. V prípade rodovo podmieneného násillia IVPR v spolupráci s ďalšími aktérmi a aktérkami (najmä z prostredia mimovládnych organizácií) prinieslo množstvo fundamentálnych zistení, ktoré pomáhali prekresľovať/dokresľovať obraz o našej spoločnosti. Silným faktorom bolo zriadenie Národnej linky pre ženy zažívajúcej násillie a Koordinačno-metodického centra pre prevenciu násillia na ženách. Popri poskytovaní pomoci a podpory prostredníctvom bezplatnej linky (prístupnej v režime 7/24), expertky vytvorili celý rad metodických materiálov a štandardov pre štátnu a verejnú správu, podkladov pre legislatívne návrhy, ako aj výskumov odkrývajúcich rôzne podoby rodovo podmieneného

násillia a jeho širší spoločenský kontext.² V tejto súvislosti nemožno opomenúť ani úspešné kampane „Zastavme násillie“, ktoré rezonovali vo verejnosti. V rokoch 2022/2023 IVPR realizovalo v spolupráci s Eurostatom reprezentatívny výskum Rodovo podmieneného násillia, ktorý bol pilotným overovaním spoločnej metodiky pre zber údajov koordinovaný na úrovni EÚ.

V súčasnosti sa IVPR silno profiluje ako analytická podpora pri snahách o prevenciu a ukončovanie bezdomovectva a rozvoj sociálneho bývania. Expertný tím IVPR realizoval prvé sčítania ľudí bez domova v Bratislave (2016 a 2023), neskôr v Košiciach (2024) a participoval na tvorbe prvej Národnej koncepcie prevencie a ukončovania bezdomovectva.³ Expertky IVPR spolupracujú aj pri vyhodnocovaní projektu Housing-first v Bratislave. V súčasnosti (v roku 2024) je IVPR zapojené do medzinárodného projektu Sčítania ľudí bez domova, podporného grantom Európskej komisie.

V oblasti bezpečnosti práce IVPR pôsobí analyticky ako jedna z mála inštitúcií na Slovensku. Pôvodne užšie zameranie na bezpečnosť práce a prístrojov/technológií bolo postupne rozširované smerom k širšie koncipovaným pracovným podmienkam a rizikám spojených s výkonom práce, s presahom aj k dopadom digitalizácie a automatizácie.

Všetky tieto a viaceré ďalšie aktivity nemali len vedecko-výskumné vyústenie v podobe správ, štúdií a monografií. Drvivá väčšina expertov a expertiek IVPR sa zapája do prípravy strategických materiálov v pôsobnosti Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny (ale aj ďalších orgánov štátnej a verejnej správy) a činnosti pracovných skupín. IVPR tak participovalo napríklad na príprave Národnej stratégie zamestnanosti (2014), Národnej rámcovej stratégie podpory sociálneho začlenenia a boja proti chudobe (2015), Národného programu aktívneho starnutia (2021), Stratégie bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci (2020), Národných priorit rozvoja sociálnych služieb na roky 2021-2030 (2021), či na už spomínanej Národnej koncepcie prevencie a ukončovania bezdomovectva (2022).

Ďalšie aktivity

Výskumné úlohy definované kontraktom s Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny predstavujú jadro činnosti IVPR. Popri tom experti a expertky participujú na ďalších spoluprákach, s cieľom pomôcť zlepšiť – prostredníctvom podpory verejných politík založených na dôkazoch a empirickej evidencii – životnú situáciu zraniteľných skupín

² Viac informácií možno nájsť na <https://www.zastavmenasilie.gov.sk/>

³ <https://www.employment.gov.sk/files/sk/rodina-socialna-pomoc/socialne-sluzby/prevencia-ukoncovanie-bezdomovstva/narodna-koncepcia-prevencie-ukoncovania-bezdomovstva.pdf>

obyvateľstva. Viaceré aktivity už boli spomenuté – či už ide o spoluprácu pri projektoch sociálneho bývania a podpory ľudí bez domova, spoluprácu s aktérstvom v oblasti podpory ľudí so zdravotným znevýhodnením, marginalizovaných rómskych komunít, ale aj silné prepojenia v oblasti prevencie rodovo podmieneného násillia.

Popri kontrahovaných úlohách sa na IVPR realizujú aj iné projekty, vrátane tzv. národných projektov. V dávnejšej minulosti to bol napríklad projekt spolufinancovaný ESF „Zručnosti vedeckej komunikácie ako predpoklad zvyšovania kvality výskumných inštitúcií“, ktorého zámer rozvíjať celoživotné vzdelávania a zvyšovať kvalitu ľudských zdrojov vo vede a výskume bol implementovaný podporou zlepšovania komunikačných schopností potenciálnych mladých vedcov uplatniť sa na trhu práce. Úspešná bola medzinárodná spolupráca v projekte INTERLINKS⁴, vedeného European Centre for Social and Welfare Policy and Research vo Viedni, ktorý bol zameraný na analýzu dlhodobej starostlivosti o staršie osoby, zahrnujúcu prevenciu, rehabilitáciu, kvalitu služieb a neformálne opatrovanie. Na pôde IVPR odštartoval aj prvý zo série národných projektov venovaných rozvoju ľudských zdrojov v oblasti výkonu a služieb sociálneho začleňovania (2014). IVPR participovalo aj pri naštartovaní projektu Rodinných poradní v roku 2021 (Národný projekt „Rodinné poradne – poradensko-psychologické služby pre jednotlivcov, páry a rodiny“). Ako formujúce sa ukázali národné projekty zamerané na rodovo podmienené násillie, ktorých prítomnosť na IVPR posilnilo a rozšírilo agendu rodovej rovnosti. V súčasnosti ide napríklad o národný projekt „Prevencia a eliminácia rodovej diskriminácie“.

Popri tom sa experti a expertky zapájajú do činností medzinárodných expertných sietí. Za všetky je potrebné spomenúť členstvo v sieti korešpondentov Európskej nadácie pre zlepšovanie životných a pracovných podmienok (Eurofound) či individuálne členstvo expertiek v sieti EDE (European Disability Expertise), ktorá poskytuje expertízu pre Európsku komisiu v oblasti zdravotného postihnutia. IVPR dlhodobo prispieva aj k činnosti medzinárodnej komparatívnej databázy MISSOC.

Namiesto záveru

Namiesto štandardného záveru a sumarizácie (na prvý pohľad možno málo prehľadných) etáp, ktorým si IVPR inštitucionálne i výskumne prešlo, dostanú priestor osoby, ktoré sa na utváraní príbehu IVPR podieľali manažérsky – tri manažérky/riaditeľky IVPR, ktoré stáli/stojana jeho čele v minulosti i v súčasnosti. Kvetoslava Repková a Sylvia Porubánová poskytli krátku subjektívnu reflexiu obdobia, keď ho riadili, ako aj výhľad do

⁴ <https://interlinks.euro.centre.org/project/partners>

budúcnosti. Barbora Vávrová, súčasná riaditeľka IVPR, odpovedala na otázky ohľadne toho, čo IVPR čaká a v čom s ním možno rátať v sektore verejného výskumu.

Kvetoslava Repková (riaditeľka IVPR 2005-2012)

- Čo bolo najväčšou výzvou pri nástupe do funkcie riaditeľky?

Keď si tak spomínam, začiatkom roka 2004 (teda pred 20 rokmi☺) to bola výzva dostať do rovnováhy tri viac-menej prepojené veci. Prvou bola manažérska zodpovednosť za tvorbu novej identity organizácie (vtedy Strediska pre štúdium práce a rodiny, neskôr Inštitútu pre výskum práce a rodiny) po organizačnom zlúčení troch predtým samostatných vedecko-výskumných inštitúcií v pôsobnosti MPSVR SR – Výskumného ústavu práce a sociálnych vecí, Medzinárodného strediska pre štúdium rodiny a Výskumného a vzdelávacieho inštitútu bezpečnosti práce. Súvisiacou výzvou bolo podporiť zamestnancov a zamestnankyne Strediska, „ktorí zostali“ a boli frustrovaní z tak zásadnej zmeny a motivovať ich, aby sa angažovali v prospech novej organizácie a tvorby jej identity. A napokon, výzva osobná: posunúť sa v rámci vlastného profesionálneho a kariérneho rozvoja v tak neistom prostredí a zároveň, spolu-formovať zmenu.

- Čo považujete za najdôležitejšie, čo sa počas Vášho pôsobenia dosiahlo?

Úprimne verím v to, že aspoň niečo, čo predstavovalo v prvom období výzvy, sa aj podarilo dostať do života. IVPR bolo a je v priebehu rokov rešpektovanou vedecko-výskumnou organizáciou pre zriaďovateľa (MPSVR SR), pre iné domáce univerzitné pracoviská a vedecko-výskumné inštitúcie, zároveň spoľahlivý národný zástupca pre spoluprácu s medzinárodnými vedecko-výskumnými organizáciami a odbornými sieťami (napr. Európske centrum pre sociálnu politiku a výskum vo Viedni, Európsku sieť pre otázky zdravotného postihnutia či Európsku sieť pre otázky pracovných a životných podmienok).

- Ktoré výskumy, analýzy, spolupráce Vám rezonujú v pamäti z tohto obdobia?

Ťažko vyzdvihnúť nejaké konkrétne výskumy či analýzy alebo spolupráce. Skôr ide o dlhodobjšie zásadné príspevky IVPR k formovaniu nového hodnotového a legislatívneho prostredia pre oblasť sociálneho výskumu a sociálnej politiky po našom vstupe do EÚ. Môžem spomenúť vedecko-výskumné a analytické príspevky k tvorbe politiky trhu práce, ne/zamestnanosti a ochrany práce, politiky boja proti chudobe, sociálnej exklúzii a rodovej nerovnosti (aj v rodinnej perspektíve) či vedecko-výskumné príspevky k príprave novej koncepcie sociálnej pomoci osobám so

zdravotným postihnutím a starším odkázaným osobám, vrátane systému posudkovej činnosti.

Skutočnosť, že hľadanie novej inštitucionálnej pozície sa časovo prekrývalo so vstupom Slovenska do EÚ, ovplyvnila aj veľmi rôznorodé angažovanie IVPR v medzinárodných projektoch alebo v projektoch financovaných z európskych zdrojov. Pamätám si na projekt SIZAR financovaný z ESF so zameraním na tvorbu systému integrovaného zamestnávania a rekvalifikácie nevidiacich a slabozrakých osôb, či na projekt ZeVeK k podpore budovania zručností vedeckej komunikácie mladých vedecko-výskumných pracovníkov a pracovníčok. IVPR sa v druhej polovici dekády stal twinningovým partnerom pre posilňovanie systému inšpekcie práce v Českej republike. Boli sme súčasťou Európskej siete expertov a expertiek zameraných na otázky zdravotného postihnutia ANED, zabezpečovali sme činnosť národného centra Network v SR či úlohu korešpondenta pre MISSOC. Nedá mi nespomenúť vedecko-výskumný projekt INTERLINKS k problematike budovania systémov dlhodobej starostlivosti o staršie osoby v Európe, kde v rámci konzorcia 15 významných inštitúcií z 13 európskych krajín bol IVPR jednou z dvoch inštitúcií z nových členských krajín EU.

➤ Ako vidíte budúci vývoj IVPR?

Napriek tomu, že sa okolo IVPR vždy niečo dialo a deje ☺ (napr. neustále riziko opakovaného sťahovania, úvahy o tom, či by nemalo zmeniť svoju povahu skôr na nejakú analytickú jednotku rezortu, či to, ako do jeho činnosti integrovať vzdelávaciu funkciu), myslím si, že je rešpektovanou, uznávanou a vyhľadávanou organizáciou pre spoluprácu s domácimi i zahraničnými vedecko-výskumnými subjektmi. Do budúcnosti je dôležité, ako sa bude formovať jeho odborná pozícia vo vzťahu k očakávaniam zriaďovateľa (MPSVR SR) a ako bude možné udržiavať v primeranej rovnováhe úlohy súvisiace s domácim i zahraničným aplikovaným sociálnym výskumom s inými úlohami, napr. v oblasti vzdelávania či účasti na koncepcnej a programovej činnosti rezortu.

Sylvia Porubánová (riaditeľka IVPR 2012-2020)

➤ Čo bolo najväčšou výzvou pri nástupe do funkcie riaditeľky?

IVPR je inštitúcia, s ktorou som celoživotne spätá, strávila som v nej takmer celý profesionálny život... Chcem tým povedať, že som asi ako jediná riaditeľka "neprišla zvonka". Najväčšou výzvou pri nástupe do vedúcej funkcie tak pre mňa bolo prijať práve túto zmenu: z dlhoročnej kolegyne a kamarátky všetkých som sa stala tou, ktorá je za všetko zodpovedná :). Stratila som samozrejme kus osobnej slobody. Najmä pri verejných vyjadreniach som zrazu musela zvažovať kedy, kde a ako prezentovať svoj

odborný názor tak, aby som nikoho z Vás neohrozovala. Na druhej strane som sa nemusela zžívať s prostredím, ani s ľuďmi, pripravovať si komunikačné stratégie, taktizovať... poznali ste ma a ja som poznala Vás. Toto bola myslím pre obe strany nesporná výhoda. Zhrnuté a podčiarknuté – ničoho nelutujem, boli to prevažne krásne a aj zmysluplne prežité roky.

- Čo považujete za najdôležitejšie, čo sa počas Vášho pôsobenia dosiahlo?

Najdôležitejší sú ľudia. Teší ma, že na IVPR postupne prišlo aj ku generáčnej výmene. Pribudlo mnoho nových kolegýň a kolegov najmä na projektových úlohách z Európskeho sociálneho fondu a Nórskeho finančného mechanizmu. Vznikla a plne sa etablovala Národná linka pre ženy zažívajúce násilie, Koordinačno-metodické centrum. Vyrástli sme, získali sebavedomie, všeobecnú rozpoznateľnosť a aj reputáciu. To vonkoncom nie je málo.

- Ktoré výskumy, analýzy, spolupráce Vám rezonujú v pamäti z tohto obdobia?

Už som spomínala rodovú agendu, špecificky násilie páchané na ženách, ale aj mne blízku tému zosúladovania pracovného, rodinného a osobného života. Nie je iste náhoda, ak sa dosiaľ (a je jedno či doma, či v zahraničí) stretneme na jednom pódiu, či za jedným okrúhlym stolom dvaja, traja, štyria... a vzápätí si uvedomíme a s hrdosťou oznámime ostatným, že všetci sme svojho času patrili do tímu IVPR.

- Ako vidíte budúci vývoj IVPR?

Optimisticky. Verím, že súčasné personálne zloženie IVPR spolu s riaditeľkou Bašou Vavrovou vráti tejto inštitúcii jej dobré meno a viditeľnosť vo verejnom priestore. Okrem odbornosti si to žiada aj odvahu, oduševnenosť a odolnosť.

Barbora Vávrová (riaditeľka IVPR od roku 2024)

- IVPR má za sebou dve dekády pôsobenia. V čom vidíte jeho prínos v najbližšej i vzdialenejšej budúcnosti?

Inštitút pre výskum práce a rodiny za dve desaťročia svojho pôsobenia výrazne prispel k porozumeniu spoločenských a ekonomických výziev, ktoré ovplyvňujú zamestnanosť, sociálnu inklúziu a rovnosť príležitostí. Jeho prínos v najbližšej budúcnosti vidím v podpore tvorby politik, ktoré budú reagovať na aktuálne trendy, ako sú digitalizácia, flexibilita pracovného trhu či demografické zmeny. Významná bude tiež jeho úloha v analýzach a odporúčaníach, ktoré pomôžu prispôsobiť sociálne systémy rýchlo sa meniacim podmienkam.

Z dlhodobého hľadiska môže inštitút zohrávať kľúčovú úlohu v predvídaní budúcich výziev, ako sú starnutie populácie, zmena charakteru práce či dopady klimatických zmien na sociálnu spravodlivosť. Svojimi výskumami a návrhmi opatrení môže napomôcť vytváraniu udržateľnejších a inkluzívnych spoločenských štruktúr. Navyše, jeho dôraz na rodovú rovnosť a podporu znevýhodnených skupín bude aj v budúcnosti zásadný pre vyvážený rozvoj spoločnosti.

Inštitút tak ostáva neoddeliteľnou súčasťou snahy o modernú a spravodlivú spoločnosť, ktorá je pripravená čeliť výzvam súčasnosti aj budúcnosti.

- Čo by mali byť priority, na ktoré by sa IVPR malo orientovať?

Inštitút pre výskum práce a rodiny by sa mal v budúcnosti orientovať na priority, ktoré reflektujú aktuálne aj dlhodobé potreby spoločnosti. Kľúčovou oblasťou je adaptácia na zmeny na trhu práce, najmä v súvislosti s digitalizáciou, automatizáciou a rastúcim významom umelej inteligencie. Inštitút by mal skúmať dopady týchto trendov na zamestnanosť a navrhovať riešenia, ktoré podporia pripravenosť pracovnej sily na nové formy práce.

Dôležitou prioritou je aj rodová rovnosť a sociálna inklúzia. Inštitút by mal naďalej presadzovať rovnosť príležitostí medzi ženami a mužmi, vrátane podpory zosúladovania pracovného a rodinného života. Zároveň je nevyhnutné venovať sa znevýhodneným skupinám, ako sú osoby so zdravotným postihnutím, seniori či dlhodobo nezamestnaní, aby sa vytvorili podmienky pre ich plnohodnotné zapojenie do spoločnosti.

Demografické výzvy, ako je starnutie populácie, si vyžadujú zvýšenú pozornosť v oblasti udržateľnosti sociálnych systémov a zdravotnej starostlivosti, ako aj podporu aktívneho starnutia a medzigeneračnej solidarity. Súčasne je potrebné intenzívne sa venovať problematike sociálnej inklúzie a boja proti chudobe, najmä medzi deťmi a marginalizovanými komunitami, pričom kľúčovým cieľom by malo byť zlepšenie dostupnosti bývania a základných služieb.

Ďalšou výzvou, na ktorú by sa mal inštitút sústrediť, je prepojenie klimatických zmien so sociálnou spravodlivosťou. Skúmanie ich dopadov na pracovný trh a zraniteľné skupiny obyvateľstva a navrhovanie spravodlivých riešení prechodu k udržateľnej ekonomike sú nevyhnutné pre dlhodobú stabilitu spoločnosti.

Napokon by inštitút mal posilňovať svoju úlohu odborného poradcu a poskytovať analytické podklady pre tvorbu verejných politík, ktoré sú efektívne a udržateľné. Spolupráca s medzinárodnými inštitúciami a zdieľanie osvedčených postupov by mali byť dôležitou súčasťou jeho činnosti, aby mohol formovať sociálne politiky, ktoré dokážu reagovať na výzvy súčasnosti aj budúcnosti.

Literatúra

Podrobný zoznam publikovaných prác expertiek a expertov IVPR je uvedený v osobitnej prílohe k tomuto dokumentu.

BULLETIN IVPR

ročník 5 (2024)

Vydáva Inštitút pre výskum práce a rodiny,
Špitálska 25, 27, 812 41 Bratislava
IČO 308 47 451
ivpr@ivpr.gov.sk, www.ivpr.gov.sk
Vychádza 12 x ročne. NEPREDAJNÉ.
ISSN 2729-9767
EV 6041/22

Ďalšie informácie o IVPR získate na webových stránkach

www.ivpr.gov.sk